

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI
TARBIYACHILARINING KASBIY MOTIVATSIYASINI
OSHIRISHNING PEDAGOGIK OMILLARI**

Mansurova Surayyo Ravshanovna

**Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi Maktabgacha ta'limni
muvofiqlashtirish bo'limi boshlig'i, p.f.f.d (PhD), dotsent**

tel.: (93) 3118127. E-mail: mansurovasurayo208@gmail.com

Annotatsiya. Maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyachilarning kasbiy motivatsiyasi ta'lim sifati va bolalarning har tomonlama rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining kasbiy motivatsiyasini shakllantirish va uni oshirishga xizmat qiluvchi pedagogik omillar tahlil qilingan. Tadqiqot davomida pedagoglarning mehnat faoliyatiga ta'sir etuvchi ichki va tashqi motivatsion omillar o'rganildi. Shuningdek, tarbiyachilarning kasbiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi zamonaviy yondashuvlar, pedagogik qo'llab-quvvatlash mexanizmlari hamda rahbariyatning roli tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim muassasalarida pedagoglarning samarali faoliyatini ta'minlash, ularning kasbiy qoniqish darajasini oshirish va ta'lim sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: motivatsiya, tarbiyachi, maktabgacha ta'lim, kasbiy rivojlanish, pedagogik faoliyat, rag'batlantirish, innovatsion yondashuv

Kirish. Hozirgi kunda maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish davlat ta'lim siyosatida ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bolalarni har tomonlama rivojlantirish, ularning intellektual va ijtimoiy qobiliyatlarini shakllantirish jarayonida tarbiyachilarning kasbiy mahorati va motivatsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogik faoliyat samaradorligi ko'p jihatdan pedagogning mehnatga bo'lgan munosabati, kasbiy qiziqishi va o'z-o'zini rivojlantirishga intilishi bilan belgilanadi. Shu bois tarbiyachilarning kasbiy motivatsiyasini oshirish maktabgacha ta'lim tizimidagi muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ 595-son Qonuni¹⁷, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil va 30-sentabrda "Maktabgacha ta'lim sifati samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-152-sonli Farmon¹⁸i, 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-231-sonli Qarori hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 20-dekabrda "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uluksiz kasbiy

¹⁷ O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ 595-son Qonuni. <https://lex.uz/ru/docs/-4646908>

¹⁸ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil va 30-sentabrda "Maktabgacha ta'lim sifati samaradorligini yanada oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-152-sonli Farmon. <https://lex.uz/ru/docs/-7128182>

rivojlantirishni tashkil etish tartibi to‘g‘risida”gi 867-son Qarorida ham “Uzluksiz kasbiy rivojlantirish va uning maqsadi sifatida— xodimlarning egallab turgan lavozimlari, mutaxassisligi yoki dars beradigan fanlari bo‘yicha kasbiy va pedagogik mahorati doimiy ravishda o‘z-o‘zini rivojlantirish, ularning ilg‘or pedagogik va axborot texnologiyalari, shuningdek, o‘qitishning interaktiv usullari bo‘yicha kasbiy bilimlari, malaka va ko‘nikmalari muntazam ravishda yangilab borilishini ta’minlashdan iborat ekanligi ta’kidlangan.

Adabiyotlar tahlili: Tarbiyachilarning kasbiy motivatsiyasini o‘rganish masalasi pedagogika va psixologiya fanlarida keng tadqiq qilingan. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, pedagoglarning motivatsiyasi ularning kasbiy faoliyati samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

X. Meliyev, O. Jamoldinova. K. Risqulovalar “Kasbiy-pedagogik kompetentlikka ega bo‘lishda o‘z ustida ishlash, o‘z-o‘zini rivojlantirish muhim ahamiyat ga ega. O‘z-o‘zini rivojlantirish vazifalari o‘zini o‘zi tahlil qilish va o‘zini o‘zi baholash orqali aniqlanadi. O‘z ustida ishlash – pedagogning izchil ravishda o‘zining kasbiy BKM va shaxsiy sifatlarini rivojlantirib borish yo‘lida amaliy harakatlarni tashkil etishi. O‘z ustida ishlash quyi dagilarda ko‘rinadi:

- kasbiy BKMni takomillashtirib borish;
- faoliyatga tanqidiy va ijodiy yondashish;
- kasbiy va ijodiy hamkorlikka erishish;
- ishchanlik qobiliyatini rivojlantirish;- salbiy odatlarni bartaraf etib borish;- ijobiy sifatlarni o‘zlashtirishga erishish mumkinligini aytiladi¹⁹.

So‘ngi yillarda ilmiy tadqiqot ishlarini olib borgan olimlarimizdan G.Kushakovaning fikriga ko‘ra, tarbiyachilarning kasbiy kompetentligi va pedagogik madaniyati bolalarda ijtimoiy xulq-atvorni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi deb ta’kidlaydi²⁰.

Maktabgacha ta’lim tizimida oila va ta’lim muassasasi hamkorligi masalalarini tadqiq qilgan olimalardan biri F.Isomova maktabgacha ta’lim muassasasi va oilaning hamkorligi bolalarning ijtimoiylashuviga qanday ta’sir ko‘rsatishi tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, tarbiyachilarning kasbiy faoliyati ota-onalar bilan samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yish orqali yanada samarali bo‘lishi mumkinligini e’tirof etadi²¹.

T.Olimovning ilmiy ishlarida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirish masalalari o‘rganilgan. Olimning fikricha, pedagogning kasbiy kompetentligi, innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishi va o‘z-o‘zini

¹⁹ X. Meliyev, O. Jamoldinova. K. Risqulova. Tarbiyachining kasbiy kompetenti va mahorati: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Zarvaraq nashriyoti, 2021 – 288 b.

²⁰ Kushakova G. Maktabgacha ta’lim bolalarida ijobiy odatlar tarbiyalash mazmuni. – Maktabgacha ta’lim jurnali, 2022.
https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/presedu/article/view/5482?utm_source=chatgpt.com

²¹ Isomova F. Maktabgacha ta’lim tashkiloti va oila hamkorligining bola ijtimoiylashuvidagi ahamiyati. – Medicine, pedagogy and technology: theory and practice, 2024.
https://inlibrary.uz/index.php/mpttp/article/view/59537?utm_source=chatgpt.com

rivojlantirishi ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi.

Psixologiya bo'yicha tadqiqot ishlarini olib borgan F.Kuchakova tomonidan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda psixologik omillarni rivojlantirish masalalari o'rganilgan.

Olimaning tadqiqotlarida pedagoglar va tarbiyachilarning psixologik savodxonligini oshirish, bolalar psixologiyasini chuqur anglash hamda ta'lim jarayonida individual yondashuvni qo'llash muhimligi ta'kidlangan. Shuningdek, tadqiqotda tarbiyachilar faoliyatida motivatsiya tizimini shakllantirish, stressni boshqarish va emotsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini rivojlantirish ta'lim sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi asoslangan²².

David McClelland tomonidan ilgari surilgan motivatsiya nazariyasida inson faoliyatini harakatga keltiruvchi asosiy omillardan biri yutuqqa intilish ekani ta'kidlangan²³. Bu nazariya pedagoglarning kasbiy o'sishga bo'lgan intilishini tushinishda muhim ahamiyatga ega.

Pedagogik tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, tarbiyachilarning kasbiy motivatsiyasi quyidagi omillar bilan bog'liq:

- + mehnat sharoiti
- + jamoadagi psixologik muhit
- + rahbariyatning qo'llab-quvvatlashi
- + moddiy va ma'naviy rag'batlantirish
- + kasbiy rivojlanish imkoniyatlari

Qator tadqiqotlarda pedagoglarning kasbiy motivatsiyasini oshirishda malaka oshirish kurslari va innovatsion pedagogik texnologiyalarning ahamiyati alohida ta'kidlangan². Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, pedagogik faoliyatda ichki motivatsiya muhim o'rin tutadi. Pedagogning kasbiy faoliyatdan qoniqishi uning ijodiy faolligi va tashabbuskorligini oshiradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining kasbiy motivatsiyasini o'rganishda quyidagi tadqiqot usullaridan foydalanildi:

- ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish
- pedagogik kuzatuv
- anketa so'rovi
- suhbat
- taqqoslash va umumlashtirish

Tadqiqot jarayonida tarbiyachilarning kasbiy faoliyatiga ta'sir etuvchi asosiy motivatsion omillar aniqlandi.

Tahlillar va natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyachilarning kasbiy motivatsiyasiga ta'sir etuvchi omillar bir nechta guruhga bo'linadi:

²² Kuchkarova F.M., Ulmasova S.A. Development of pedagogical-psychological factors of improving the management process in preschool educational organizations. – Universal International Scientific Journal, 2025.

²³ McClelland D. Human Motivation. – Cambridge University Press, 1987.

1. Ichki motivatsiya omillari: kasbga bo'lgan qiziqish, bolalar bilan ishlashdan qoniqish, o'z-o'zini rivojlantirish istagi.

2. Tashqi motivatsiya omillari: ish haqi, mehnat sharoiti, rahbariyatning rag'batlantirishi.

3. Ijtimoiy omillar: jamoadagi munosabatlar, kasbiy nufuz, jamiyat tomonidan qadrlanish. Tadqiqot natijalariga ko'ra, tarbiyachilarning motivatsiyasi yuqori bo'lgan holatlarda ularning pedagogik faoliyati samaradorligi ham sezilarli darajada oshishi kuzatildi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyachilarning kasbiy motivatsiyasini oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. Pedagoglarni muntazam ravishda malaka oshirish kurslariga jalb qilish.
2. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish.
3. Ijodiy tanlovlar va ilmiy-amaliy konferensiyalar tashkil etish.
4. Moddiy va ma'naviy rag'batlantirish tizimini takomillashtirish.

Pedagogik jamoada sog'lom psixologik muhitni shakllantirishdan iborat.

1. «Mening kasbim — mening qadriyatim» trening o'yini.

(kasbiy motivatsiya va o'z-o'zini anglashni rivojlantirish)

Maqsad. Tarbiyachilarning o'z kasbiga nisbatan ijobiy munosabatini kuchaytirish, kasbiy qadriyatlarini anglash va motivatsiyasini oshirish.

Kerakli materiallar: stikerlar, flipchart yoki vatman, markerlar

Trening bosqichlari:

1-bosqich. “Assotsiatsiya” mashqi (5 daqiqa)

Trener ishtirokchilarga savol beradi:

“Tarbiyachi deganda siz qanday so'zlarni tasavvur qilasiz?”

Ishtirokchilar stikerlarga yozib, doskaga yopishtiradilar.

Masalan: mehr, mas'uliyat, ijodkorlik, sabr.

2-bosqich. “Kasbiy qadriyatlar daraxti” (10–15 daqiqa)

Vatmanga daraxt rasmi chiziladi.

- **Ildiz** — tarbiyachining bilim va ko'nikmalari;
- **Tana** — kasbiy vazifalar;
- **Shoxlar** — natijalar;
- **Mevalar** — bolalarning rivojlanishi;

Ishtirokchilar daraxt qismlarini to'ldiradilar.

3-bosqich. Refleksiya (5 daqiqa)

Muhokama savollari:

- Sizni tarbiyachi kasbiga nima undaydi?
- Kasbiy faoliyatingizda sizni ilhomlantiradigan omillar qanday?

Pedagogik ahamiyati. Bu mashq inson motivatsiyasiga oid nazariyalar bilan ham bog'liq. Masalan, Abraham Maslow ta'limotiga ko'ra, inson o'zini namoyon qilish ehtiyoji orqali kasbiy faoliyatda yuqori natijalarga erishadi.

2. «Muvaffaqiyat zinapoyasi» motivatsion o'yini

(kasbiy rivojlanish maqsadlarini shakllantirish)

Maqsad. Tarbiyachilarda kasbiy o'sishga intilishni shakllantirish va kelajak maqsadlarini aniqlash.

Kerakli materiallar: vatman, marker, kartochkalar.

Trening bosqichlari:

1-bosqich. “Zinapoya chizish” (5 daqiqa)

Trener vatmanga 5–6 bosqichli zinapoya chizadi.

Zinapoya quyidagi bosqichlardan iborat bo‘ladi:

1. Mening hozirgi imkoniyatlarim
2. Men rivojlantirmoqchi bo‘lgan ko‘nikmalar
3. Qiyinchiliklar
4. Rivojlanish strategiyasi
5. Kasbiy muvaffaqiyat

2-bosqich. Individual ish (10 daqiqa)

Har bir ishtirokchi kartochkalarga o‘z fikrlarini yozadi va zinapoyaga joylashtiradi.

3-bosqich. Muhokama (10 daqiqa)

Ishtirokchilar o‘z zinapoyasini tushuntirib beradilar.

- Muhokama savollari:
- Kasbiy rivojlanishingizda eng katta motivatsiya nima?
- Sizni qo‘llab-quvvatlaydigan omillar qanday?

Psixologik asos. Bu mashq insonning yutuqqa intilish motivi bilan bog‘liq. Bu nazariyani David McClelland ishlab chiqqan bo‘lib, unga ko‘ra inson faoliyatini rag‘batlantiruvchi asosiy omillardan biri muvaffaqiyatga erishish istagidir.

Xulosalar. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlari tarbiyachilarining kasbiy motivatsiyasi ta‘lim sifatiga bevosita ta‘sir ko‘rsatuvchi muhim omil hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tarbiyachilarning kasbiy motivatsiyasini oshirish uchun pedagogik, psixologik va tashkiliy shart-sharoitlarni takomillashtirish zarur. Shuningdek, pedagoglarning kasbiy rivojlanishiga ko‘maklashish, ularning mehnatini munosib baholash va rag‘batlantirish tizimini takomillashtirish ta‘lim muassasalarida samarali pedagogik faoliyatni ta‘minlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda “Maktabgacha ta‘lim va tarbiya to‘g‘risida”gi O‘RQ 595-son Qonuni. <https://lex.uz/ru/docs/-4646908>

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil va 30-sentabrda “Maktabgacha ta‘lim sifati samaradorligini yanada oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-152-sonli Farmon. <https://lex.uz/ru/docs/-7128182>

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi “Maktabgacha va maktab ta‘limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-231-sonli Qarori.

4. Isomova F. Maktabgacha ta‘lim tashkiloti va oila hamkorligining bola ijtimoiylashuvdagi ahamiyati. – Medicine, pedagogy and technology: theory and practice, 2024. https://inlibrary.uz/index.php/mpttp/article/view/59537?utm_source=chatgpt.com

5. McClelland D. Human Motivation. – Cambridge University Press, 1987.
6. Kuchkarova F.M., Ulmasova S.A. Development of pedagogical-psychological factors of improving the management process in preschool educational organizations. – Universal International Scientific Journal, 2025.
7. Kushakova G. Maktabgacha ta'lim bolalarida ijobiy odatlar tarbiyalash mazmuni. – Maktabgacha ta'lim jurnali, 2022.
https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/presedu/article/view/5482?utm_source=chatgpt.com
8. Meliyev/ X, Jamoldinova O. Risqulova K. Tarbiyachining kasbiy kompetenti va mahorati: O'quv qo'llanma. – Toshkent: Zarvaraq nashriyoti, 2021 – 288 b.